

TEBE KONFERANSI

Pisidia Bölgesi'nde Seleukoslar Dönemi Yerleşim Politikaları¹

Bilge HÜR MÜZLÜ²

[160]

¹ Hakeme Gönderilme Tarihi: 30.11.2015; kabul tarihi: 09.12.2015.

² Bilge HÜR MÜZLÜ, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat, Arkeoloji Bölümü, TR 32600 ISPARTA; bilgehurmuzlu@gmail.com.

Keywords: Seleucid, Apollonia, Seleukeia, Antiokheia, Neapolis

At the end of the Ipsos War (301 BC), Antigonos was definitely defeated; and his territory was shared by the allies, Lysimakhos, Seleucia and Ptolemaios. The Seleucid dominance in the area became definite, as generally accepted, with the Kurupedion War (281 BC). Even though the established Seleucid Dynasty brought an end to the Diadochi Wars, it is understood that power struggles continued in the region for many more years as a result of the Galatian invasions that took place in different periods, further wars and insurgencies (Özsait 1985: 45-51; Vanhaverbeke – Waelkens 2005: 49-50). In the broadest sense, Seleucids ruled their land through a wise policy where they allowed local people to implement their own policies in daily affairs, and as we encounter numerous samples in several territories they ruled, they founded significant colonies at strategically important sites in the northern Pisidia. These colonies were located at geopolitically critical places where they could control road and trade networks of Phrygia and Lycia-Pamphylia. Within the borders of Pisidian Region, there were four colony cities (Antiocheia, Apollonia, Seleucia and Neapolis), which were probably established in different periods. Apart from the poleis founded during the rule of Seleucids, it was discovered in the field studies that there were relatively smaller settlements in the area, some of which even date back to earlier periods.

[161]

Anahtar Kelimeler: Seleucid, Apollonia, Seleukeia, Antiokheia, Neapolis

Ipsos Savaşı'nın sonucunda (MÖ 301), Antigonos kesin olarak mağlup olmuş ve toprakları müttefik Lysimakhos, Seleukos ve Ptolemaios arasında paylaşılmıştır. Bölgede Seleukos hâkimiyeti, genelde kabul edildiği şekliyle Kurupedion savaşıyla (MÖ 281) kesinleşmiştir. Kurulmuş olan Seleukos hanedanlığının, Diadokhların çatışmalarına son vermesine karşın bölgenin çeşitli dönemlerde Galat saldırılarına maruz kalması, savaşlar ve iç isyanlar nedeniyle mücadelelerin sürüp gittiği anlaşılmaktadır (Özsait 1985: 45-51; Vanhaverbeke – Waelkens 2005: 49-50). Seleukoslar genel olarak yerel halkı kendi günlük politikalarını uygulamada serbest bırakacak kadar akıllı bir politika ile topraklarını yönetmişler ve yönetimlerindeki topraklarda çeşitli örneklerle karşımıza çıktığı şekliyle, Pisidia'nın kuzeyinde önemli stratejik noktalarda koloniler kurmuşlardır. Bu koloniler Phrygia ile Likya-Pamphylia yol ve ticaret ağının kontrol edebilecek jeopolitik bir konuma sahiptirler. Pisidia Bölgesi sınırları içerisinde muhtemelen farklı dönemlerde kurulmuş dört Seleukos Dönemi koloni kenti (Antiocheia, Apollonia, Seleuceia ve Neapolis) yer almaktadır. Seleukoslar Döneminde kurulmuş polislerin yanında bazıları daha erken dönemlere giden daha küçük ölçekli yerleşmelerin varlığı da Bölgede yürütülen yüzey araştırmalarıyla tespit edilmiştir.

Büyük İskender'in Anadolu'yu fethi sırasında, Likya üzerinden Pamphilya ve Pisidia'dan geçerek Phrygia'ya girdiği bilinmektedir. Bununla birlikte, Arrianos'un aktarımından Büyük İskender'in tüm Pisidia kentlerine uğramadığı ve özellikle de Bölge'nin iç kısımlarına geçmemiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu ilerleyiş sırasında, Pisidia'da yerli halk kısmen Büyük İskender'e direnmiş, kısmen de savaşımadan teslim olmuştur. Arrianos, Büyük İskender'in Sagallassos'u savaşıla zapt ettiğinden; bazı kentlerin zor kullanılarak, bazılarının ise uzlaşma yoluyla teslim alındıklarından söz eder (Arrianos, 1.28). Büyük İskender, bu seferin sonucunda Pisidia'yı Phrygia'ya bağlamış ve her iki bölgenin yönetimlerini, Büyük Phrygia Satrapı olan Antigonos Monophthalmos'a vermiştir. Büyük Phrygia oldukça geniş alanlarda istikrarsız birçok arazisi ve çevresindeki bölge sadece kısmen Büyük İskender tarafından fethedilmiş bir bölge idi. Büyük İskender için önemli olan bölgenin "barışının" sağlanması; buna bağlı olarak da donanım ve malzeme gidecek temel yolların güvence altına alınması olmuştur. Antigonos'un ilk icraatları arasında Bölge'nin yönetsel ve politik açıdan düzenini sağlamak amacıyla satraplık merkezini, Pisidia Bölgesi'nin kuzeyinde yer alan Kelianai olarak seçmesidir (Tscherikower 1927: 155; Kosmetatou 1997: 10)¹. Antigonos'un bununla da yetinmeyerek, Pisidia'da bazı yeni kentler kurduğu ve Büyük İskender'in stratejik açılardan önemli noktalarda yeni kentler kurma politikasını sürdürdüğü anlaşılmaktadır². Pisidia'da Sagallassos teritoryumunda kurulan Kretopolis Kenti bunlardan biridir³. Pisidia Bölgesi'nin, Bithynia'dan Sardeis'e giden ve Termessos'dan Pamphylia limanlarına ulaşan kuzey-güney yönündeki ana yolların her ikisi üzerinde olduğu dikkate alındığında, bölgenin güvenli ve kontrol altında tutulabilen bir yer haline gelmesinin önemi anlaşılmaktadır (Fig. 1).

Büyük İskender'in ölümünden sonra, Diadokhlar Döneminde tüm krallık gibi, Pisidia Bölgesi de çeşitli çatışmalar ve el değiştirmelere maruz kalmıştır⁴. MÖ 301 yılında gerçekleşen Ipsos Savaşı'nın ardından Diadokhlar toprakları yeniden paylaşmışlardır. Pisidia toprakları, diğer bölgeler gibi, III. Antiokhos'u yenen Roma tarafından Apameia Barışı (MÖ 188) ile Bergama kralı 2. Eumenes'in yönetimine girmiştir.

¹ Antigonos Monophthalmos'un yönetimi ve döneminde yaşanan çekişmelere (MÖ 333-301) ilişkin detaylı bilgi için bkz. Özsait 1985: 9-31; Mitchell 1991: 122; Kosmetatou 1997: 16-18; Wheatley 2002; Roisman 2012: 152-175.

² Kosmetatou, Büyük İskender'in yeni kentler kurma veya diğer bir deyişle koloni kurma programının MÖ 340'ta başladığına işaret eder. Bu girişim ve politika birçok antik yazar tarafından da zikredilmiştir, bkz. Kosmetatou 1997: 9, n. 19. İskender tarafından kurulmuş olan koloniler için bkz. Tscherikower 1927: 138-154; Fraser 2003.

³ Önemli bir yol kavşağı üzerinde yer alan Kretopolis'in lokalizasyonu Mitchell tarafından gerçekleştirilmiştir, bkz. Mitchell – Gücceren 1994: 506; Kosmetatou 1997: 10-11, dn.20.

⁴ Pisidia Bölgesi'nde Diadokhlar'ın çatışmaları ve bölgenin el değiştirmesine ilişkin tarihsel süreç için bkz. Özsait 1985: 1-65; Mitchell 1992: 21-27; Brandt 1992: 39-44; Bracke 1993: 17-19; Vanhaverbeke – Waelkens 2005: 49-52.

Seleukoslar Dönemi'nde Pisidia Bölgesi

Ipsos Savaşı'nın sonucunda (MÖ 301), Antigonos kesin olarak mağlup olmuş ve toprakları müttefik Lysimakhos, Seleukos ve Ptolemaios arasında paylaşılmıştır (Özsait 1985: 31-32; Brandt 1992: 40; Kosmetatou 1997: 15; Vanhaverbeke – Waelkens 2005: 49). Pisidia'nın büyük bölümünün Lysimakhos'un kontrolüne geçtiğine ilişkin görüşler tartışmalıdır⁵. Güney kıyıların I. Seleukos ve I. Ptolemaios arasında paylaşıldığı bilinmektedir (Kosmetatou 1997: 18; Brandt 1992: 40; Vanhaverbeke – Waelkens 2005: 49)⁶. Bu dönemde Kuzey Pisidia'nın kaderi ise belirsizdir ve bölgenin geçici bir süre için bağımsız olduğuna ilişkin görüşler vardır (Kosmetatou 1997: 18). Bununla birlikte, bölgede yürütülen araştırmalar, özellikle Seleukeia ve çevresinde, MÖ 3. yüzyılın başından itibaren yerleşmelerin tahkimine ve aynı zamanda yeni düzenli yerleşimlere işaret etmektedir (Hürmüzlü 2013). Bölgede Seleukos hâkimiyeti, genelde kabul edildiği şekliyle Kurupedion Savaşı ile (MÖ 281) kesilmişdir⁷. Seleukos Hanedanlığı'nın tesis ettiği bu son savaşta Lysimakhos öldürülmüştür (Appianos, Syriaka 62). Kurulmuş olan Seleukos Hanedanlığı'nın, Diadokhlar'ın çatışmalarına son vermesine karşın bölgenin çeşitli dönemlerde Galat saldırılarına maruz kalması, savaşlar ve iç isyanlar nedeniyle mücadelelerin sürüp gittiği anlaşılmaktadır (Özsait 1985: 45-51; Vanhaverbeke – Waelkens 2005: 49-50).

Seleukoslar genel olarak yerel halkı kendi iç işlerinde serbest bırakacak biçimde akıllı bir politika ile yönetmişler ve başka bölgelerde de olduğu üzere, Pisidia'nın kuzeyinde önemli stratejik noktalarda koloniler kurmuşlardır. Bu koloniler Phrygia ile Lykia-Pamphylia yol ve ticaret ağını kontrol edebilecek jeopolitik bir konuma sahiptirler (Sarılar 2014: 175)⁸. İskender'in ardıllarının *Hellenizm*'i yaymakta ve bölgelerini kontrol altına almada kullandıkları etkin politikalardan biri de bu şekilde yeni yerleşimler kurma yoluyla şehirlenmedir. Bu yerleşimler başlangıçta, Makedon ordugâhları olarak karşımıza çıkmış, sivil halk göçüyle de zamanla büyük yerleşimler haline almışlardır. Ele geçen yazıtlar ve Antik metinlerin verileri ışığında Hellenistik Krallıklar arasında Seleukoslar'ın bu yönetime çok

⁵ Kosmetatou, Bracke'nin bölgenin Lysimakhos'un yönetimine geçtiğine ilişkin görüşünün bir kaynağa dayanmadığını belirtmektedir, bkz. Kosmetatou 1997: 18, dn. 46. M. Özsait de, aynı şekilde, Ipsos Savaşı'nın ardından Pisidia'nın durumunun belirsizliğinden söz eder, ancak Lysimakhos'un Ptolemaios'a ait birkaç mevki dışında Toroslara kadar Küçük Asya'ya egemen olduğunu belirtir, bkz. Özsait 1985: 32.

⁶ Bölgenin bir bölümünün, özellikle güney kısmın I. Ptolemaios Stoter'e geçtiği bilinmektedir, bkz. Kosmetatou 1997: 17; Brandt 1992: 40-41. Bu yeni politik duruma karşı herhangi bir Pisidia karşıtlığına dair bilgi yoktur; bölge halkı isyan etmedikleri sürece kendileriyle baş başa kalmış olmalıdırlar. Kosmetatou, Ptolemaios'un Pisidia'daki hükümünün boyutu hakkında verilerin yetersiz olduğunu belirtmekte, ancak Mısır'ın Pamphylia, Lykia ve Pisidia Bölgeleri'ni kontrol etmekle övündüğünü vurgulamaktadır, Kosmetatou 1997: 19.

⁷ Kurupedion Savaşı ve sonuçlarına ilişkin olarak bkz. Özsait 1985: 40-42; Vanhaverbeke – Waelkens 2005: 49-50.

⁸ Seleukos kolonileri hakkında Appianos detaylı olarak bilgi vermektedir (Syriaka 57). Seleukoslar'ın yetmiş beş koloni kenti kurmuş oldukları bilinmektedir, bkz. Tschirikower 1927: 165-166.

Colloquium Anatolicum

Fig. 1 Pisidia Bölgesinin Konumu
(Kiepert 1902-1906)

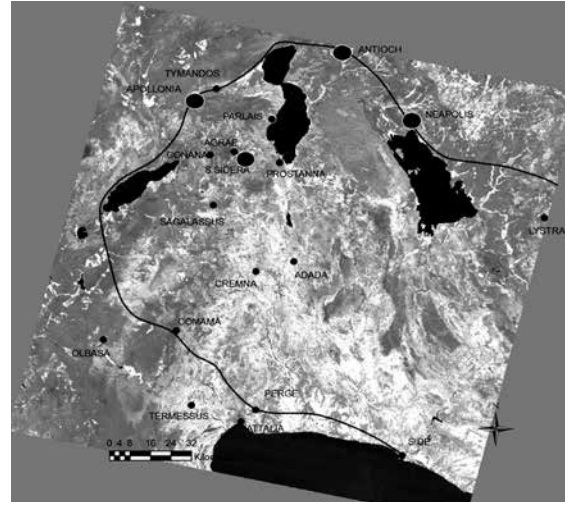

Fig. 2 Pisidia Bölgesinde Seleukos Kolonileri
(IAS Arşivi)

Fig. 3 Apollonia (Uuborlu Kalesi. Fotoğraf: Ç. Çelik, IAS Arşivi)

sık başvurdukları anlaşılmaktadır (Cohen 1978: 11-14; Kosmetatou 1997: 21-22; Kaya 2000; Akalın 2006: 69).

Kolonilerin ilk etapta askeri olmalarının nedeni konumları dikkate alındığında daha iyi anlaşılmaktadır. Özellikle stratejik noktalarda kurulmuş bu üstler, sınırların güvenliğini sağlarken etraflarındaki yerli halkı da kontrol etmişlerdir. Devamında *Katoikia*lar çevrelerindeki yerleşimlerden ya da, başka yerlerden Grek kökenli ve yerli halkların göç ettirilmesi ya da zorlama *Synoikismos*larla merkezi ve büyük birer yerleşim haline gelmişlerdir.

Pisidia Bölgesi sınırları içerisinde muhtemelen farklı dönemlerde kurulmuş dört Seleukos Dönemi koloni kenti (Antiokheia, Apollonia, Seleukeia ve Neapolis) yer almaktadır (Fig. 2). Bu yerleşmeler sıklıkla *Katoikia* ve *Komai* olarak Phrygia ve Pisidia kentlerinin teritoryumunda; Sagalassos'un kuzeyinde kurulmuşlardır. Yerleşimcileri çeşitli kökenlerden Yunanlılar veya Makedoniali emekli askerlerdir. Yerli halkın bu yeni kurulan kentlere karşı tutumunu Özsait "bölgede yaşayanların Hellenistik Dönem'de yaşanan savaşlar ve Büyük İskender'in ardılları arasındaki mücadeleler sırasında yok olup gitmekten kendilerini bu kentlerin sayesinde koruyabildikleri" şeklinde özetlemektedir (Özsait 1999: 332).

Pisidia Antiokheia

Antiokheia Kenti ilk olarak 1833 yılında F.V.J. Arundell tarafından keşfedilmiştir. 1880-1920 yılları arasında W. M. Ramsay kenti ve epigrafik bulguları inceledikten sonra Robinson ile birlikte kazı çalışmaları da yürütmüştür (Arundell 1834: 257-317; Ramsay 1918: 107-145; Robinson 1924: 435-444). 1982 yılında ise S. Mitchell ve M. Waelkens tarafından kentteki yapılar ile Men Kutsal Alanı incelenmiş ve yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir (Mitchell 1983: 79-83; Mitchell – Waelkens 1998). 1993-1998 yılları arasında Thomas Drew-Bear kente ait epigrafik buluntular üzerinde çalışmıştır (Drew-Bear 1994: 13-19; Drew-Bear 1998: 209-214). 1991-1999 yıllarında Yalvaç Müzesi, 2008 yılından bu yana ise M. Özhanlı tarafından gerçekleştirilen kazılar devam etmektedir (Taşlıalan 2013; Özhanlı 2013).

Antik metinlerin Pisidia Bölgesi Seleukos yerleşmelerine ilişkin sessizliği maalesef günümüzde artan arkeolojik çalışmalara rağmen, arkeolojik bulgularda da karşımıza çıkmaktadır. Pisidia Antiokheia Kenti'nin (Isparta İli, Yalvaç İlçesi), Antiokhos'un kenti yeniden organize ederek kendi ismiyle kolonileştirmesiyle kurulduğu kabul edilmektedir (Mitchell – Waelkens 1998: 5-6). Cohen, kentin Küçük Asya ile Suriye'yi birbirine bağlayan ana güzergâh üzerinde bulunan Seleukos kolonilerinden biri olduğunu özellikle vurgulamakta (Cohen 1978: 14-15) ve kurucusunun I. Antiokhos olduğunu düşünmektedir (Cohen 1995: 278-279). Kentin adı antik yazarlardan Strabon (XII, 557, 569, 577), Ptolemaios (V, 4, V, 5), Plinius (V, 94) ve Stephanos Byzantios (551) tarafından zikredilmektedir. Strabon'a göre, Hellenistik Dönem öncesi konumu ve ismi bilinmeyen kent, Magnesia ad Maeander'dan gelen Magnetler tarafından iskân edilmiştir (Strabon XII, 577). Bununla birlikte, Tschirikower'in haklı olarak belirttiği üzere, bu yerleşme Men Kutsal Alanı'nın

Fig. 4 Seleukeia (Akropolis ve Sur Duvarları, Fotoğraf: U. Hecebil, IAS Arşivi)

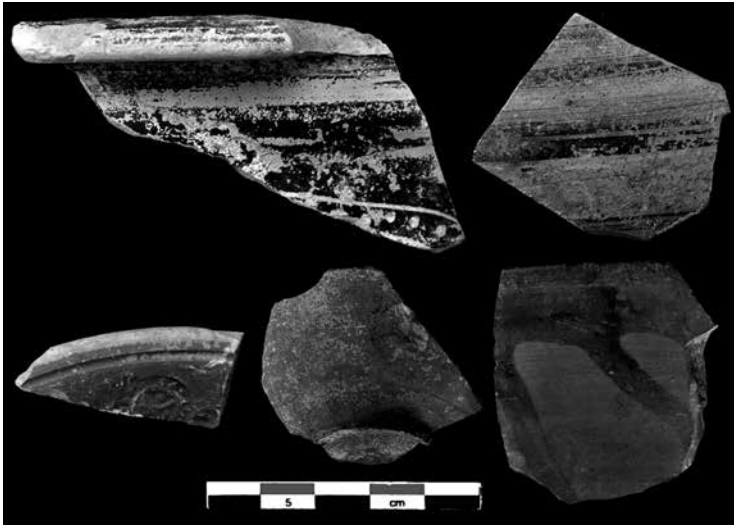

Fig. 5 Seleukeia (Akropolis Buluntularından Örnekler, IAS Arşivi)

[166]

varlığından hareketle bölgenin Hellenistik Dönem öncesinde de yerleşim görmüş, önemli kentlerinden birisidir (Tscherikower 1927: 37). Magnetler kentin kurucuları değil; Hellenistik Dönem'de iskân politikaları nedeniyle buraya taşınmış yeni sakinleri olmalıdırlar.

Kentin kamusal yapılarından yamaca yaslandırılarak yapılmış olan tiyatrosu ve ana kayaya oyulmuş tapınağı, bugün ayakta kalan kentin omurgasının Hellenistik ve öncesinde oluşturulduğunu kanıtlamaktadır (Mallampati – Demirer 2011: 61-84; Özhanlı 2013: 157). Maalesef bugüne dek yürütülen çalışmalar, kentin Selukoslar Dönemi ile ilgili kesin veriler sağlamamıştır. Bununla birlikte kazı çalışmaları ve Men Kutsal Alanı'nın da yer

aldığı Kale Tepe yerleşmesinde az sayıda da olsa Hellenistik Dönem'e tarihlenen seramik buluntulara rastlanıldığını belirtmek gerekir (Fırat 2012: 42; Özcan 2014: 198).

Neapolis

M. Özsait tarafından 1985-1987 ve 1999-2000 yılları arasında, antik kentin bulunduğu Şarkikaraağaç ve çevresinde yüzey araştırmaları yürütülmüş ve bölge inceleme altına alınmıştır (Özsait 1988: 301-312; Özsait 2003: 238)⁹.

Neapolis, Strabon'un saydığı 13 Pisidia Kenti arasında yer almaktadır (XII, 570). Plinius, kentin Galatia sınırları içerisinde (V, 147), Ptolemaios, Pisidia'nın Galatia kısmında (V, 4, 9), Hierokles ise Pisidia'da olduğunu bildirir (672, 3). Konumu itibariyle önemli bir noktada yer almakta ve Karalis Gölü'nden (Beşşehir) güneye açılan yolların güvenliğini sağlamaktadır (Fig. 2). Neapolis Kenti, Killanian Tetrapolisi kentleri arasında Anabura ve Altada'dan sonra gelmektedir (Özsait 2005: 13). Kentte ayakta duran geç dönem yapıları dışında erken tarihli arkeolojik veriler maalesef araştırmaların eksikliği nedeniyle bilinmemektedir¹⁰. Pisidia Bölgesi sınırları içerisinde yer alan Neapolis, W. M. Calder'in belirttiği üzere Karaağaç'da (Isparta İli, Şarkikaraağaç İlçesi) tespit edilen bir yazıttan hareketle Seleukos kolonisi olarak anılmaktadır (Calder 1932: 454; Brandt 1992: 61-62). M. Özsait'e göre bu yazıttan yola çıkarak Apollonia ile aynı tarihlerde, Trakyalı kolonistler tarafından kolonize edilmiş olmalıdır (Özsait 1985: 124).

Bunun dışında, Killanian Tetrapolisi kentlerinden olan ve Neapolis'in yaklaşık 20 km batısında bulunan Anabura Antik Kenti, Kızıl Kale Tepesi'nde yer almaktadır. A. H. M. Jones'a göre bu kent MÖ 2. yüzyılda bölgenin ileri gelen kentlerinden biridir (Jones 2004: 141). M. Özsait Anabura'nın MÖ 25 yılına kadar yukarı kentte yerleşke gördüğünü, daha sonra ise Enevre adıyla bilinen aşağı şehrin yerleşim alanı olarak kullanıldığını, tespit edilen buluntulardan hareketle ifade etmektedir (Özsait 2005: 13). Kent, Beşşehir Gölü ve ovaya hâkim dağ silsilesinde konumlanması ile Hellenistik Dönem yerleşim anlayışı özelliklerini göstermektedir. Ayrıca göl ile Neapolis arasında bir noktada konumlanmış olması bu kentin de muhtemelen bir Seleukos Dönemi yerleşimi olması gerektiğini düşündürmektedir.

Apollonia

Kuzeybatı Pisidia Kentleri'ne ait ilk keşif Apollonia Kenti'nin yerinin bulunmasıdır. İngiltere'nin İzmir konsolosu olan F. V. J. Arundell, ana amacı Pisidia Antiokheiası'nı bulmak olan 1833 yılındaki ikinci yolculuğu sırasında, Uluborlu'ya ulaştığında kalede karşılaştığı

⁹ Neapolis Antik Kenti'ne ilişkin araştırma ve detaylı bilgiler için ayrıca bkz. Cohen 1995: 348-349.

¹⁰ Bölgede M. Özsait tarafından yürütülen yüzey araştırmalarında Neolitik ve Tunç Çağ bulgularına rastlanmıştır, bkz. Özsait 2005: 3-10.

bir yazıt aracılığıyla Apollonia Mordiaem'u lokalize etmiş ve çevrede bazı yapı kalıntıları bulmuştur (Arundell 1834: 236, 241-246). 1837 yılında W. J. Hamilton Apollonia'ya yaptığı ziyaretinde kentin kalıntılarını ziyaret etmiş; birçoğu Arundell tarafından kopyalanmış yazıtlarla karşılaşmıştır (Hamilton 1842: 361-363, 489-491 no. 450-455).

Apollonia'da da araştırmalarda bulunan Rott burada Asylum hakkı bulunan Men Askarios Tapınağı'nın kutsal sınırına değinmektedir (Rott 1908: 5, 348-351). Bunun ötesinde *Res Gestae*'nin Yunanca parçasının bulunmuş olması da bu şehrin Roma Dönemi'ndeki önemine işaret etmektedir (Özsait 1985: 116). 2000 yılında Thomas Drew-Bear tarafından bölgedeki yazıtlar incelenmiş (Drew-Bear 2002: 134); 2009 yılında ise M. Özsait tarafından Pisidia yüzey araştırması kapsamında araştırmalar yürütülmüştür (Özsait – Özsait – Baytak 2010: 419; Özsait – Özsait 2011: 42). Özellikle belirtmek gerekir ki Apollonia'da arkeolojik izleri silmeye varan tahribat bu yerleşmede araştırmanın büyük boyutuyla antik kaynaklara ve epigrafik bulgulara dayandırılmasına neden olmaktadır. Bunun dışında Apollonia'da sistematik bir arkeolojik çalışmanın yapılmamış olduğunu da ayrıca vurgulamak gerekir¹¹.

Uluborlu İlçe Merkezi'ne lokalize edilen Apollonia coğrafi konum olarak Pisidia Antiokheiası ve Phrygia Apameiası arasında kalmaktadır (Fig. 2). Coğrafi konumu nedeniyle Apollonia'nın içinde yer aldığı bölge konusunda, antik kaynaklarda bir fikir birliği mevcut değildir. Kent, bir yandan Ptolemaios ve Stephanos Byzantios tarafından Pisidia (Ptolemaios, V. 4, 11; Stephanos Byzantios, No. 17, 18, 64, 34), diğer yandan Strabon tarafından Phrygia Kentleri arasında gösterilmiştir (Strabon XII, 576-577).

Üç tarafı derin uçurumların bulunduğu bir vadide yer alan kente ancak tek bir yönden ulaşım mümkündür; bu yönü de kapatan bir kale inşa edilerek, güvenliği tamamen sağlanmıştır (Bakır 2013: 55). Bugün ilçe merkezinin doğusunda Senirkent Ovası'na hâkim bir noktada yer alan deniz seviyesinden 1.200 m yükseklikte doğal kayalık üzerindeki kalede (Fig. 3) aceleyle inşa edilmiş surlarda Hellenistik ve Roma Dönemlerine ait yazıtlar ve mimari elemanlar devşirme malzeme olarak kullanılmıştır.

Kentin kuruluşu hakkında tüm Pisidia Kentleri gibi farklı görüşler öne sürülmektedir. S. Mitchell ve M. Waelkens Apollonia'da Seleukos Nikator'a ait bir kült olması sebebi ile kentin kurucusu olarak kabul etmektedirler (Mitchell – Waelkens 1998: 5). Arrianos ve Plinius'un aktarımlarından Trakyalı ve Likyalı yeni kolonistlerin kente yerleştirilmesinin muhtemelen Büyük İskender Dönemi'ne rastladığı anlaşılmaktadır (Arrianos, 1. 26; Plinius, *Naturalis Historia* V, 95). Bu nedenle kolonistlerden *lykioi thrakes kolonoi* olarak sözcük edilmektedir (Cagnat 1901-1927: IGR III, no. 314-318, 324). Bununla birlikte, W. M. Ramsay ve D. Magie Trakyalı kolonistlerin I. Seleukos Döneminde yerleştiğini, Likyalıların ise belki daha sonra Seleukos Dönemi yerleşimcilerin gücünü dengelemek amacıyla

¹¹ 2014 yılında IAS tarafından yürütülen yüzey araştırması sonuçlarına ilişkin olarak bkz. Hürmüzlü – Hecebil – Ayaşan – Coşkun Abuagla – Browne – Çelik 2015.

Pergamonlular tarafından yerleştirildiğini öne sürmektedir (Magie 1950: 1315). Kentteki yerleşimcilerin çeşitlenmesi Roma Dönemi'nde de devam etmiş olmalıdır. Bunların ötesinde kent sikkeleri üzerinde yer alan *Aleksandros ktist(es)* ifadesinden anlaşıldığı gibi, Büyük İskender tarafından kurulmasıyla övünmektedir (Tscherikower 1927: 37; Brandt 1992: 60-61)¹². Tüm bunlara karşın, Tscherikower'in de haklı olarak belirttiği gibi, Büyük İskender'in rotası düşünüldüğünde Apollonia civarından geçmesi olası değildir. Apollonialılar'ın kentin kurucusu olarak Büyük İskender'i kabul etmeleri kentlerinin geçmişine yüklemek istedikleri tarihsel övgüyle ilişkili olmalıdır¹³.

Seleukeia

Seleukeia Antik Kenti (Atabey İlçesine bağlı Bayat Köyü'nün 800 m. kuzeybatısında), ilk olarak G. Hirschfeld tarafından lokalize edilmiştir (Hirschfeld 1874: 312-315). Yerleşme çevresindeki höyüklerde M. Özsait tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmaları dışında (Özsait 1986); Isparta Arkeoloji Müzesi ve O. Bingöl'ün bilimsel danışmanlığında 1993 yılında bir kazı çalışması yürütülmüştür (Kaya 1999a; Kaya 1999b; Bingöl 2012). Bölgede 2008 yılından buyana da Isparta Arkeolojik Surveyi tarafından yüzey araştırmaları gerçekleştirilmektedir (Hürmüzlü 2008).

Antik Dönem yazarlarından Ptolemaios (V, 5, 5) ve Hierocles'te kentin adına rastlanmaktadır (673, 8). Seleukeia'nın da Apollonia gibi bir Seleukos kolonisi olduğu bilinmekle birlikte, kuruluş tarihi kesin değildir. I. Seleukos'un bölgeyi egemenliği altına aldıktan yaklaşık yedi ay gibi kısa bir süre sonra Ptolemaios Keraunos tarafından öldürülmüş olması nedeniyle kurucusunun I. Antiokhos olduğu görüşü baskındır (Tscherikower 1927: 175; Bracke 1993: 17, 21, dipnot 54; Cohen 1995: 350; Bingöl 2012: 459, dipnot 7).

Seleukeia Antik Kenti Eğirdir ve Burdur Gölleri'nin arasında; bunun ötesinde Apollonia, Sagalassos ve Antiokheia gibi önemli bir etkinliğe sahip Pisidia merkezlerinin ve komşusu olan Konane, Baris, Prostanna ve Minassus (Jones 2004: 142-143; Mitchell 1976: 119) gibi yerleşmelerin arasına konumlanmıştır (Fig. 2). Bu konumuyla Seleukeia'nın Sagalassos'u ve Güney Pisidia Kentlerini gözetim altında tutmak niyetiyle kurulmuş olabileceği görüşü akla yatkındır (Vandorpe 2000: 498; Bevan 1902: 166). Seleukoslar'ın hâkim olduğu ovalar, Pisidia Bölgesi'nde uzun dönemlerden beri yerleşim görmüş alanlardır. Koloni, muhtemelen bu ovadaki höyüklerden getirilen nüfusla da desteklenmiş olmalıdır. Ariassos'dan geçerek Kestel Gölü ve Sagalassos'a ulaşan yol aynı zamanda Seleukeia ve çevresini Güney Pisidia ve Pamphylia'ya bağlayan yoldur. Araştırmacılara göre bu yol aynı zamanda Büyük İskender'in Phrygia'ya geçerken kullandığı yoldur (Jones 2004: 124; Levick 1967: 41).

¹² Sözü edilen Apollonia sikkeleri için bkz. Dahmen 2007: 30, 39.

¹³ Büyük İskender'in rotasına ilişkin olarak bkz. Stark 1958; Hall 1986: 144-145.

MÖ 1. yüzyıl ile MS 4. yüzyıl arasında tüm Küçük Asya Kentleri gibi Seleukeia'da da küçük kentlerin büyük kentler haline gelmesine neden olan olaylar yaşamıştır. I. Claudius (MS 41-54) Hirschfeld tarafından bulunmuş olan bir yazıtta karşımıza çıkmakta ve kent tarihinde önemli bir yer oynadığı anlaşılmaktadır. Muhtemelen diğer kentlerde olduğu gibi Seleukeia da bu dönemde önemli kazanımlar elde etmiştir. Lykia-Pamphylia eyaletinin organize edildiği bu dönemde kentin adı "Claudioseleuceia" olarak değiştirilmiştir (Kaya 1999b: 37, dn. 25). Buna karşın nasıl bir bağış veya yardımın olduğu hakkında bilgi yoktur. Claudius muhtemelen kentin yeniden organize edilmesine veya yapılandırma faaliyetlerine destek vermiş olmalıdır (Kaya 1999a: 164-165). Sidera ismi Seleukeia'ya MS 6. yüzyılda eklenmiş olmalıdır (Belke – Mersich 1990: 378). Nitekim Sidera adını zikreden en erken tarihli kaynak 6. yüzyılda Hierocles'in Synekdomos'udur (673.8).

1993 yılında kentte Isparta Müzesi ve Prof. Dr. Orhan Bingöl başkanlığında bir ekip tarafından yürütülen bir dönemlik kazı çalışmaları, Seleukeia hakkındaki bilgilerimizi genişletmiştir (Bingöl 2012)¹⁴. Bununla birlikte, kentte hangi yapıların Seleukos Dönemi'ne giden temelleri olduğunu anlamak oldukça güçtür. Hellenistik Dönem'e ait korunagelen en önemli unsur akropolisteki sur duvarlarıdır (Fig. 4). Surların en göz alıcı ve iyi korunmuş bölümü tepenin güneyindedir. Akropolisin doğu kapısının olduğu kısım ve güney doğusunda kyklop tarzında bloklar sur duvarı olarak kullanılmışlardır. Bingöl başkanlığında yapılan kazılarda akropolisin doğu kapısı ve yanında anıtsal bir sur kulesinin duvarları ortaya çıkmıştır (Kaya 1999a: 39; Bingöl 2012: 461). 2014 yılında IAS ekibi tarafından akropolis üzerinde gerçekleştirilen genel yüzey araştırmasında Hellenistik ve Roma Dönemleri'ne ait seramikler ele geçmiştir. Buluntular arasında MÖ 3. yüzyıl ile MS 4. yüzyıl arasına tarihlenen örnekler rastlanmaktadır (Fig. 5). Bu çalışmalar sonucunda ayrıca, Seleukoslar Dönemi'ne ait yerleşmenin yer aldığı akropolis tepesinin 12 hektarlık bir yerleşme alanına sahip olduğu; akropolisin güney-doğusunda koruna gelmiş olan sur hattının uzunluğunun ise yaklaşık olarak yaklaşık olarak 90 m. olduğu saptanmıştır. Savunma sisteminin yapımında arazinin topografik özelliklerinin dikkate alındığı ve sur hattının yer yer ana kaya üzerine oturtulduğu görülmektedir.

Seleukeia'da çeşitli kamusal yapılara ait izlere rastlanmakla birlikte, Hellenistik Dönem'de kamusal yapıların varlığını kanıtlayan önemli bir buluntudan bugünkü bilgilerimizle söz etmek güçtür¹⁵. Bununla birlikte, antik kentin kuzeyinde Yunan tiyatrosu tarzında yamaca oturtulmuş tiyatro yapısı muhtemelen Hellenistik Dönem'de inşa edilmiş olmalıdır. Tiyatroya ait yalnızca sahne binası ve diazomanın bir bölümü korunmuştur. Oturma basamaklarının büyük bir bölümü eksiktir. Hellenistik ve Roma Dönemleri'nin metropolis kentlerine oranla oldukça küçük olan tiyatronun oturma basamaklarının tahrip

¹⁴ Bu çalışmalardan elde edilen buluntuların değerlendirilmesi ve yayınlanması için tüm dokümantasyonunu yakın bir tarihte tarafıma veren Hocam Prof. Dr. Orhan Bingöl'e bu vesileyle teşekkürlerimi sunarım.

¹⁵ 1993 yılı kazılarında açığa çıkarılan ve Bingöl tarafından bir tapınağa ait olabileceğini öne sürülen podyumlu yapı için bkz. Bingöl 2012: 462-463.

olmasına karşın ortalama 3-4 bin kişilik olduğu kesin olmamakla birlikte söylenebilir. Tiyatronun sahne binası yirmi yılı aşkın bir süre önce ortaya çıkarıldığı halinden oldukça tahrip olmuş durumdadır. D. Kaya tarafından değerlendirilen sahne binasının yaklaşık olarak tabanında karşılaşılan yanık tabakasında ele geçmiş olan seramikler, sahne yapısının MÖ 1. yüzyılda yanmış olduğuna işaret etmektedir (Kaya 1999a: 168)¹⁶. Seleukeia tiyatrosu Hellenistik Dönem özellikleri gösteren yamaca taşlanmış konumlandırılması ve kazı sırasında tespit edilen yanık tabakasıyla Seleukoslar Dönemine ait önemli bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kentin Seleukoslar Dönemine işaret eden diğer bir önemli bulgu ise yine 1993 yılı çalışmalarında doğu kulesinde bulunan bir yazıtta karşımıza çıkmaktadır. Yazıt, olasılıkla MÖ 2. yüzyıla ait ve Hellenistik Dönem yerel tanrıçası onuruna düzenlenen oyunlarla ilgili bir onurlandırma yazıtıdır (Lafly 2001: 81, dn. 132). Yazıtın on ikinci satırında yer alan kent ve halk meclisine (*epi ten boulen kai demon*) kalıbı kentin bir boule veya demosa sahip olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Kuşkusuz bu onurlandırma yazıtı bir *boule*'den söz etmekle S. Mitchell'in MÖ 2. yüzyıla ait bir kentin yapıları arasında belirttiği bouleterionların bir örneğinin Seleukeia'da bulunduğu kanıt oluşturmaz. Bölgede bouleteriona bugüne dek yalnızca Sagalassos, Termessos, Ariassos ve olasılıkla da Selge ve Etenna'da rastlandığını vurgulamak gerekir (Mitchell 1991: 141). Bununla birlikte her hâlükârda MÖ 2. yüzyılda Seleukeia'da politik bir düzenleme ve organizasyonun varlığına kanıt göstermesi bakımından bu yazıt kent tarihi açısından önem taşımaktadır. Seleukeia'da yürütülen araştırmaların bugüne dek ortaya koyduğu veriler, bir Seleukos kolonisi olan bu antik kentin polis olarak adlandırılabilmesi için önem arz eden kamusal yapılara erken dönemlerden itibaren Roma Dönemleri içlerine dek sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Sınırları Hellenistik Dönem Antiokheia, Apollonia ve Neapolis yerleşmelerine görece olarak daha iyi saptanabilen Hellenistik Dönem Seleukeia Kenti'nin khorası hakkında bilgilerimiz kısıtlı olmakla birlikte bazı görüşler öne sürülebilir. M. Özsait tarafından 1980'lerde Kuleönü Ovası'nda yürütülmüş olan yüzey araştırmaları Seleukeia çevresinde Bronz Çağ'dan Erken Hellenistik Döneme dek yerleşmelerin varlığına işaret etmiştir. Bu bölgede rastlanan höyükler ve yerleşmeler Hellenistik ve Roma Dönemlerinde yerleşmeye devam edilmiş küçük ölçekli ve muhtemelen Seleukeia khorasında yer alan yerleşimlere örnek oluşturmaktadırlar (Özsait 1989: 381-389).

¹⁶ Kazı sırasında ele geçen mimari parçalar Oğuz Alp tarafından doktora tezi kapsamında çalışılmış ve sahne binasının ikinci dönemine ait olabilecek mimari elemanlar MS 2.-3. yüzyıla tarihlenmiştir, bkz. Alp 2006: 184-192. Bilgilerini benimle paylaşan Oğuz Alp'e teşekkür ederim.

Sonuç ve Değerlendirme

Sonuç olarak oldukça dinamik bir siyasi yapıya sahip olan Pisidia Bölgesi Seleukos Dönemi yerleşmeleri, konumları itibariyle önemli bir geçiş noktası üzerinde yer almaktadırlar. Antiokheia, Seleukeia ve Apollonia Antik Kentleri, Phrygia ile Pisidia Bölgeleri arasındaki doğal sınırın içerisinde kalmakta ve iki bölge arasındaki geçişi sağlamaktadırlar. Bölge yerleşmelerinin konum seçimi, daha önce de birçok araştırmacı tarafından belirtilmiş olduğu gibi bu nedenle önem taşımaktadır (Cohen 1978: 14-15; Sarılar 2014: 175). Pisidia Bölgesi'nde Hellenistik Dönemde yerleşim karakterinin siyasal gelişmelerle paralellik içerisinde olduğu açıkça görülmektedir. Dağ, tepe veya yüksek eğimli platolar gibi stratejik noktalar da kurulmuş bu kentlerin, savunma amaçlı ayrıca güçlü surları da mevcuttur.

Seleukoslar bölgeye hâkim olmalarının ardından, Pisidialılar'ın kuzey sınırından geçen ve askeri sevkியatta kullanılan yolun güvenliği için bir tampon bölge oluşturulmak amacıyla kurdukları kolonilerin yer seçiminde savunmaya elverişli konumlar tercih etmişlerdir. Seleukoslar'ın kent kurma politikalarıyla paralellik içerisindeki bu durum Pisidia'nın kale-kent anlayışını da ortaya koymaktadır.

Seleukoslar Döneminde kurulmuş polis özelliği taşıyan büyük kentlerin yanında bazıları daha erken dönemlere giden daha küçük ölçekli yerleşmelerin varlığı da bölgede yürütülen yüzey araştırmalarıyla tespit edilmiştir. Hellenistik Dönemde kurulan koloni kentlerin yanı sıra bazı eski yerleşmelerin de yeniden tahkim edildiği ve askeri garnizonlar olarak görev üstlendikleri anlaşılmaktadır. Bindos ve Agrai bunlara örnek olarak gösterilebilir. Özsait Kaleburnu Mevkii'nin Bindos/Findos yerleşmesi olduğunu önermektedir (Özsait 1998: 79-80). Bu alanda Hellenistik Dönem sur duvarları tespit edilmiştir (Akaslan – Perçin – Demirci 2013: 178, Resim 3). Agrai Antik Kenti'nin adına Notitia 2'de (10, 490 ve 13, 340) Seleukeia ile birlikte rastlanmaktadır. Muhtemelen Seleukeia khorasında bir yerleşme iken daha sonra Seleukeia önemini kaybetmiş ve Agrai ön plana çıkmış olmalıdır (Kaya 1999a: 165).

Antiokheia Kenti'ne yaklaşık olarak 10 km mesafede bulunan Bahtiyar Köyü Kaleyeri Mevkii'nde, M. Özsait tarafından Hellenistik ve Roma Dönemi buluntularına rastlanılan bir yerleşim tespit edilmiştir (Özsait 2008: 361). Bunun yanı sıra, Yalvaç'ın kuzeybatısında Sağır Köyü yakınlarında bir kale yerleşimi bulunmaktadır. Özsait, burayı ikinci Men Tapınağı'nın bulunduğu merkez olarak düşünmüştür. Sağır Kalesi adıyla bilinen kale yerleşimi, Pisidia'daki diğer Hellenistik örnekleriyle savunma yapısı ve konumlandırılması itibariyle benzerlikler sergilemektedir (Özsait 1985:144). Yalvaç Ovası'na hâkim bir konumda yer alan yerleşme hem Antiokheia hem de ikinci kutsal alanın güvenliğini sağlamak için kullanılan bir askeri yerleşim olmalıdır.

Bu tip kale yerleşmeleri özellikle Pisidia'da sıklıkla rastlanan yerleşme tipleridir. Bununla birlikte bugüne dek küçük ölçekli bu yerleşmelerin yeterince araştırılmamış olması bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Yüzey araştırmalarımızın yoğunlaştığı Kuzeybatı Pisidia Bölgesi'nde 2009 yılından buyana yürütülen çalışmalarda bu kale yerleşmelerine

bir örnek oluşturan Konane Antik Kenti'nin yerleşim özellikleri ve bu gruba ait kale yerleşmelerin nitelikleri araştırılmaya çalışılmıştır (Hürmüzlü – De Giorgi – Iversen 2009; Hürmüzlü 2013). Via Sebastea'ya 15 km. mesafedeki bu yerleşme Burdur Gölü'nün batısında kalan verimli ovalara hâkim konumdadır. IAS tarafından elde edilen veriler modern Gönen İlçesi ve çevresinde konumlanmış olan Konane Antik Kenti'nin Demir Çağdan bu yana kesintisiz bir yerleşim görmüş olduğuna işaret etmektedir. Yaklaşık olarak 1676 m. yükseklikteki Kale Tepe üzerinde yürütülen intensiv surveyin sonuçları Erken Hellenistik Dönem'den itibaren (yaklaşık olarak MÖ 3. yüzyılın ilk yarısından itibaren) müstahkem bir kalenin varlığına işaret etmektedir.

Kale Tepe yerleşmesi dışında, bölgede yüksek tepelerin üzerinde benzer şekilde kale yerleşmelerine rastlanmıştır. Serikli Toptaş Mevkii'de, Kale Tepe'ye benzer bir konuma sahip ve benzer şekilde bağımsız bir sur duvarı ile çevrelenmiş bir yerleşim alanı tespit edilmiştir (Hürmüzlü – Gerçek 2015: 309-313). Bunun dışında, Gönen İlçesi'nin 14 km kuzeybatısında yer alan Güneykent Kaleyeri yerleşmesi de bu kalelere bir örnek oluşturmaktadır (Özsait 2007: 112).

Bu yerleşmelerin, yerleşim karakteri olarak mevcut durumları ile Pisidia kentlerinin Hellenistik Dönemde kuleleri ve kapılarıyla iyi tahkim edilmiş surlarla çevrili olduğu standart şemasına uydukları anlaşılmaktadır (Mitchell 1991: 139).

Kaynakça

Akalın, A. G.

2006 "Hellenleştirmede Bir Yerleşim Ögesi: Katoikia", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi* Cilt 25, 39: 66-74.

Akaslan, M. – Perçin, Ö. – Demirci, D.

2013 "Büyükgökçeli Kasabası Kaleburnu Mevkii Bazilikal Planlı Kilise Kurtarma Kazısı 2012", B. Hümmüzlü – M. Fırat – A. Gerçek (eds.) *Pisidia Araştırmaları Sempozyumu Bildiri Kitabı, I. Ulusal Pisidia Araştırmaları Sempozyumu (05-06.11.2012)* - I, Isparta: 176-196.

Alp, O.

2006 *Pisidia Bölgesi Roma Dönemi Bezemeli Mimari Elemanları*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji (Klasik Arkeoloji) Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

Arundell, F. V. J.

1834 *Discoveries in Asia Minor, Including a Description of the Ruins of Several Ancient Cities and Especially Antioch of Pisidia I-II*, London.

Bakır, A.

2013 "Ortaçağda Bir Türkiye Selçuklu Kenti Uluborlu", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 30: 55-66.

Belke, K. – Mersich, N.

1990 *Tabula Imperii Byzantini Phrygien und Pisidien, Band 7*, Wien.

Bevan, E. R.

1902 *House of Seleucus II*, London.

Bingöl, O.

2012 "Seleukeia Sidera", *Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü Dergisi EK III* 2: 457-471.

Bracke, H.,

1993 “Pisidia in Hellenistic Times, Sagalassos I, First General Report on the Survey (1986-1989) and Excavations (1990-1991)”, M. Waelkens (ed.) *Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae* 5, Leuven: 15-35.

Brandt, H.

1992 *Gesellschaft und Wirtschaft Pamphylens und Pisidiens im Altertum*, Bonn.

Calder, W. M.

1932 “Inscriptions of Southern Galatia”, *AJA* 36: 452-464.

Cagnat, R.

1901-1927 *Inscriptiones graecae ad romanas pertinentes*, 1-3-4, Paris.

Cohen, M. G.

1978 *The Seleukides Colonies*, Wiesbaden.

1995 *Hellenistic Settlements in Europe, The Islands, and Asia Minor*, Oxford.

Dahmen, K.

2007 *The Legend of Alexander the Great on Greek and Roman Coins*, New York.

|175|

Drew - Bear, T.

1994 “Pisidia Antiocheiası'nın En Parlak Dönemlerini Yansıtan Yazıtlar”, *AST* 12: 13-19.

1998 “Pisidia Antiocheia Tiyatrosunun Yazıtları”, *AST* 17, Cilt I: 209-214.

2002 “Phrygia ve Pisidyada Epigrafik Yüzey Araştırmaları”, *AST* 20, Cilt II: 77-82.

Fırat, M.

2012 “Pisidia Antiokheia Kazısı Buluntu Deposu Çalışmaları – 2011”, *Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler* 33: 41-42.

Fraser, P. M.

2003 *Cities of Alexander the Great*, Oxford.

Hall, A. S.

1986 “R.E.C.A.M. Notes and Studies No. 9: The Milyadeis and Their Territory”, *Anatolian Studies* 36: 137-157.

Hamilton, W. J.

1842 *Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia: with some account of their antiquities and geology*, Vol II, London.

Hirschfeld, G.

1874 *Reise nach dem südlichen Kleinasie*, ZGE XIV, Berlin.

Hürmüzlü, B.

2008 “Seleukeia Sidera Antik Kenti”, *Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler* 26: 12-13.

2013 “Konane Antik Kenti Hellenistik Dönem Yerleşmesi”, B. Hürmüzlü – M. Fırat – A. Gerçek (eds.), *Pisidia Araştırmaları Sempozyumu Bildiri Kitabı, I. Ulusal Pisidia Araştırmaları Sempozyumu (05-06.11.2012)* - I, Isparta: 142-154.

Hürmüzlü – De Giorgi – Iversen, P. A.

2009 “New Research in Northwestern Pisidia: Ancient Konane (Conana) and its Territory”, *Colloquium Anatolicum VIII*: 235-256.

Hürmüzlü, B. – Gerçek, A.

2015 “Pisidia’da Yeni Bir Kale Yerleşmesi”, C. Şimşek – B. Duman – E. Konakçı (eds.), *Mustafa Büyükkolancı’ya Armağan*, İstanbul: 309-313.

Hürmüzlü, B. – Hecebil, U. – Ayaşan, M. – Coşkun Abuagla, A. – Browne, A. K. – Çelik, Ç.

2015 “Isparta Arkeoloji Surveyi 2014 Yılı Çalışmaları”, *AST* 33 (baskıda).

Jones, A.H.M.

2004 *The cities of the Eastern Roman Provinces*, Oregon.

Kaya, D.

1999a “Die Theaterausgrabung von Seleucia Sidera (Klaudiosseleukeia)”, *Asia Minor Studien* 34: 163-174.

1999b “Seleuceia Sidera”, *I. Uluslararası Pisidia Antiocheia Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 2-4 Temmuz 1997, Yalvaç: 35-46.

Kaya, M. A.

2000 “Suriye Krallığı’nın Büyük Menderes Havzasındaki Kolonileri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi* 15: 121-136.

Kiepert, R.

1902-1906 *Karte von Kleinasien*, Berlin.

Kosmetatou, E.

1997 “Pisidia and the Hellenistic Kings From 323 to 133 B.C.”, *Ancient Society* 28: 5-37.

Lafli, E.

2001 “Seleuceia in Pisidia in The Hellenistic Period”, *Orbis Terrarum* 7: 55-87.

Levick, B.

1967 *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Oxford.

Magie, D.

1950 *Roman rule in Asia Minor to the end of the third century after Christ*, Vol II, Princeton.

Mallampati, H. – Demirer, Ü.

2011 “The Arch of Hadrian and Sabina at Psidian Antioch: imperial associations, ritual connections, and civic euergetism”, K. Eliane – Y. Diana (eds.), *Building a new Rome: the Imperial colony of Psidian Antioch (25 BC - AD 700)*, Michigan: 85-108.

Mitchell, S.

1976 “Requisitioned Transport in the Roman Empire: A New Inscription from Pisidia”, *JRS* 66: 106-131.

1983 “Pisidia Antioch’u 1982 Çalışmaları”, *AST* 1: 79-83.

1991 “The Hellenization of Pisidia”, *Mediterranean Archaeology* 4: 119-145.

1992 “Hellenismus in Pisidien, Forschungen in Pisidia”, *Asia Minor Studien* 6: 1-27.

Mitchell, S. – Gücceren, İ.

1994 “1993 Yılı Pisidia Yüzey Araştırmaları”, *AST* 12: 497-512.

Mitchell, S. – Waelkens, M.

1998 *Pisidian Antioch. The Site and its Monuments*, London.

Özcan, F.

2014 “Kuzey Pisidia Yüzey Araştırması”, *ANMED* 12: 196-200.

Özhanlı, M.

2013 “Pisidia Antiokheia Özelinde Roma Dönemi Kent Planlaması”, B. Hümmüzlü – M. Fırat – A. Gerçek (eds.), *Pisidia Araştırmaları Sempozyumu Bildiri Kitabı, I. Ulusal Pisidia Araştırmaları Sempozyumu (05-06.11.2012)* - I, Isparta: 155-175.

Özsait, M.

1985 *Hellenistik ve Roma Devri’nde Pisidya Tarihi*, İstanbul.

1986 “1984 ve 1985 Yılı Isparta Çevresi Tarihöncesi Araştırmaları”, *AST* 4: 323-333.

1988 “1987 Yılı Şarkikaraağaç-Yalvaç Çevresi Tarihöncesi Araştırmaları”, *AST* 6: 301-312.

1989 “1987 ve 1988 Yılı Senirkent Çevresi Tarihöncesi Araştırmaları”, *AST* 7: 381-389.

1998 “1997 Yılı Isparta ve Çevresi Yüzey Araştırması”, *AST* 16, Cilt II: 77-88.

1999 “Göller Bölgesi (Antik Pisidia) Yerleşme Yerleri ve Özellikleri”, *Çağlar Boyunca Anadolu’da Yerleşim ve Konut Uluslararası Sempozyumu, 5-7 Haziran 1996*, İstanbul: 331-336.

- 2003 “2001 Yılı Isparta Araştırmaları Yüze Araştırmaları”, *AST* 20, Cilt II: 233-246.
 2005 “Arkeolojik Verilerin Işığında Şarkikaraağaç”, *XIV. Türk Tarih Kongresi, 9-13 Eylül 2002*, I.Cilt, Ankara: 3-20.
 2007 “Burdur ve Isparta Yüze Araştırmaları 2006”, *ANMED* 5: 107-112.
 2008 “2007 Yılı Burdur, Isparta ve Antalya İlleri Yüze Araştırmaları”, *AST* 26, Cilt II: 357-373.

Özsait, M. – Özsait, N. – Baytak, İ.

- 2010 “2008 Yılı Isparta ve Burdur Yüze Araştırmaları”, *AST* 27, Cilt II: 419-438.

Özsait, M. – Özsait, N.

- 2011 “2009 Yılı Isparta ve Burdur Yüze Araştırmaları”, *AST* 28, Cilt II: 41-56.

Ramsay, W. M.

- 1918 “Studies in the Roman Province Galatia: II. Dedications at the Sanctuary of Colonia Caesarea”, *JRS* 8: 107-145.

Robinson, D. M.

- 1924 “Colonia Caesera (Pisidian Antioch) in the Augustan Age”, *JRS* 6: 83-134.

[178]

Roisman, J.

- 2012 *Alexander's Veterans and the Early Wars of the Successors*, Texas.

Rott, H.

- 1908 *Kleinasiatische Denkmäler aus Pisidien, Pamphylien, Kappadokien und Lykien*, Leipzig.

Sarılar, M.

- 2014 “Küçük Asyada I. Antiokhos (Soter) Döneminde Seleukos Kolonileri”, *Eskiçağ Yazuları* 6: 159-190.

Stark, F.

- 1958 “Alexander's March from Miletus to Phrygia” *The Journal of Hellenic Studies* 78: 102-120

Taşlıalan, M.

- 2013 “1981-2000 Yılları arasında Pisidia Antiocheia'sında Yapılan Çalışmalar”, B. Hürmüzlü – M. Fırat – A. Gerçek (eds.), *Pisidia Araştırmaları Sempozyumu Bildiri Kitabı*, I. Ulusal Pisidia Araştırmaları Sempozyumu (05-06.11.2012) - I, Isparta: 108-141.

Tscherikower, V.

1927 *Die Hellenistische Stadtgründungen von Alexander der Grossen bis auf die Römerzeit*, Leipzig.

Vandorpe

2000 “Negotiators’ Laws from Rebellious Sagalassos in an Early Hellenistic Inscription” M. Waelkens- L. Loots (eds.), *Sagalassos V, Report on the Survey and Excavations Campaigns of 1996 and 1997*, Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae 11/A, Leuven: 489-508.

Vanhaverbeke, H. – Waelkens, M.

2005 “If You Can’t Beat Them, Join Them? The Hellenization of Pisidia”, *Mediterranean Archaeology* 18: 49-65.

Wheatley, P.

2002 “Antigonus Monophthalmus in Babylonia, 310-308 B. C.”, *Journal of Near Eastern Studies* 61: 39-47.